

Recenzie

Elizabeth Patton: Easy Living, The Rise of the Home Office

New Brunswick: Rutgers University Press. 2020, počet strán 207, ISBN 9781978802223 (Paperback)

Nosnou témou knihy Elizabeth Patton je práca z domu. Autorka skúma, ako bola „myšlienka práce v domácnosti konštruovaná a šírená v populárnej kultúre prostredníctvom komunikácie a realitného priemyslu v amerických masmédiách v dvadsiatom storočí“ (str. 3). Pri analýze vychádza z rôznych archívnych zdrojov (celoštátne časopisy a noviny, televízne relácie a filmy, plány bytov, marketingové a reklamné materiály z oblasti bývania, telekomunikácií a kancelárskej techniky) a z vyjadrení odborníkov a verejných osobností od začiatku 19. storočia po súčasnosť. Tému práce z domu autorka rozoberá v kontexte politiky mediálnych praktík týkajúcich sa práce a voľného času (prelínanie verejnej a súkromnej sféry), politiky rodovo diferencovaného priestoru a v kontexte politiky mediálnej reprezentácie triedy a rasy. Elizabeth Patton zdôrazňuje vplyv nových technológií, ktoré podľa nej narušili ideologické priestorové rozdelenie medzi miestom trávenia voľného času a miestom trhu práce. Uvažuje aj o politicko-ekonomických a sociálnych vplyvoch, ktoré v 20. storočí formovali verejnú diskusiu ohľadom domácnosti a pracovnej činnosti (telefónne spoločnosti, zástancovia domáceho dizajnu, kultúrni kritici). Vo svojej publikácii sa Elizabeth Patton zameriava hlavne na život bielych heterosexuálnych rodín vyššej strednej triedy v USA.

Knihy vyšla v roku 2020, čo ju urobilo aktuálnou kvôli pandémie ochorenia Covid 19. V tom čase sa do popredia dostalo používanie technológií umožňujúcich komunikáciu s pracoviskom, čo zvýznamnilo tému vplyvu technológií na súkromný život. Rovnako dôležitým sa stalo vytváranie pracovného priestoru v domácnosti a otázka rovnováhy medzi pracovným a súkromným životom. V neposlednom rade mnohí z nás museli zvládnuť prácu na pracovnom trhu aj v domácnosti, čo zvýraznilo problémy spojené s rodovou deľbou práce a nedocenenie práce matiek malých detí. Všetkým týmto témam sa v publikácii venuje aj Elizabeth Patton. Kniha pomôže čitateľom pochopiť historické súvislosti vývoja práce z domu a ako sa vývoj práce presúval zo súkromného do verejného či z verejného do súkromného priestoru. Poukáže tiež na rôzne faktory, ktoré tento vývoj a aj samotnú prácu z domu ovplyvňovali. Uvedená monografia nie je len faktografickým historickým výpisom, ale autorka vnáša do knihy svoj kritický pohľad. Spája analýzy archívnych materiálov s rôznymi spoločenskými, ekonomickými, politickými vplyvmi a s vyjadreniami odborníkov, pričom sa snaží tieto zistenia teoreticky rámcovať.

V úvode knihy Elizabeth Patton podrobne oboznamuje čitateľa s obsahom a témami knihy, ktorými sú spájanie súkromnej a verejnej sféry, rozpad hraníc medzi prácou a voľným časom, či hľadanie rovnováhy medzi pracovným a súkromným životom. Autorka ďalej približuje svoju metódu skúmania, kde však mi chýba bližšie vysvetlenie (náčrt) metodologického postupu výskumu, a to kritérium výberu archívnych zdrojov na analýzu, postup analýzy vybraných zdrojov a následne postup spracovania. Kniha pozostáva zo štyroch častí a 14 kapitol.

V prvej časti knihy sa Elizabeth Patton venuje technologickým a ekonomickým silám, ktoré ovplyvnili vznik dichotómie súkromné/verejné, pričom ich dáva do vzťahu so zmenami v domácej architektúre. Skúma tiež význam práce v domácnosti počas 2. priemyselnej revolúcie (1875 – 1930) v USA. Autorka zdôrazňuje vzostup priemyselného kapitalizmu, bezprecedentnú urbanizáciu a vynález telefónu a písacieho stroja. Pri skúmaní domova ako pracovného priestoru sleduje tri hlavné aspekty: vznik domácej kancelárie, úlohu rodu a triedy v domácich pracovných postupoch a vplyv používania komunikačných technológií v domácnosti. Elizabeth Patton zaujíma domov a jeho funkcie, analyzuje priestor, zmeny priestoru a zloženie domácností v 19. a 20. storočí, aby ukázala, ako sa stal domov priestorom mužskosti a neskôr pracovným priestorom muža. Hoci bol domov vždy priestorom práce (rodina v predindustriálnej Amerike verejné aj súkromné činnosti (produkcia a reprodukcia) vykonávala v domácnosti), autorka konštatuje, že na prelome 19. a 20. storočia sa domov stal miestom intimity a rodiny, v ktorom sféra práce založenej na súťaživosti, racionalite a profesionalite nemá svoje miesto. V súvislosti s domovom a prácou sa Elizabeth Patton venuje aj zmene rodovej dynamiky. Kým v prvej polovici 19. storočia sa pojem práce spájal s rodinnou ekonomikou, s rastom továrenského priemyslu sa začal spájať s pojmom mzdy. Domov a práca sa dostáva do opozície založenej na rodovom poňatí práce, muži boli určení za jediných živiteľov rodiny. Domáca práca sa stáva neproduktívnou. Autorka konštatuje, že v skutočnosti kapitalizmus a súkromnú sféru nemožno oddeliť, pretože sú od seba navzájom závislé. Vplyv používania komunikačných technológií v domácnosti považuje Elizabeth Patton za kľúčový. Podľa nej, vstupom do súkromnej zóny domu telefón zmenil vzťah medzi jednotlivcom, rodinou a verejnou sférou a nastalo napätie medzi predmodernosťou – modernosťou a súkromným – verejným. Verejný a súkromný priestor, ktorý sa z predmoderného viacúčelového priestoru vyvinul na priestor určený na súkromie a rodinný život, sa začal opäť meniť na zameniteľný priestor práce a voľného času. Autorka poukazuje na potrebu systematizácie v domácnosti, keďže sa znížil počet pomocníkov a zvýšilo sa množstvo domácich prác a kompetencií pre manželku strednej triedy. Písací stroj má uľahčiť prácu ženám, je prenosný (flexibilita), zjednodušuje komunikáciu, čím spája prácu a voľný čas a teda stiera hranice medzi

verejnou a súkromnou sférou. Elizabeth Patton konštatuje, že americký domov je opäť priestorom práce.

V druhej časti knihy skúma autorka spotrebu kancelárskych postupov a komunikačných technológií v povojnovej domácnosti strednej triedy. Objektom jej výskumu sú predmestské spálne v USA v rokoch 1946 až 1968. Verejný diskurz formovali rýchla hospodárska expanzia, vznik konzumnej kultúry, rast predmestí, rozširovanie strednej triedy a opätovný vznik kultu domácnosti. Autorka poukazuje na protichodné posolstvá o dichotómii verejné/súkromné. Elizabeth Patton skúma oddelenie domova a kancelárie ako aj práce a voľného času v predmestskom dome. Sleduje vplyv architektonických firiem, ktoré posilňovali, ale aj oslabovali dichotómiu verejné/ súkromné, aby uspokojili svoje vlastné ciele (trh v domácej sfére). Konštruovanie ideálneho priestoru na bývanie tiež ovplyvňovali rôzne sociálne kampane. Autorka sa zaujíma o premeny pozície ženy v domácnosti, prienik telefónov a písacích strojov do domácnosti a s tým súvisiacu premenu priestorov v domácnosti (50.–70. roky 20. storočia). Tzv. manažérky domácnosti potrebovali vyhradené priestory a nábytok ako aj technológie na úspešné vedenie domácnosti. Používaním nových technológií v domácnosti, ktoré rodovo reprezentovali verejnú sféru, opätovne dochádza k spájaniu verejného a súkromného. V súvislosti s prienikom kancelárskych a komunikačných technológií do domácnosti, sa Elizabeth Patton okrajovo venuje téme spoločenskej zmeny chápania detstva v 20. storočí a skúma povojnový domov v USA ako technologizovaný pracovný priestor. Všíma si ako sa vyvíjal spoločenský diskurz o priestore pre deti v domácnosti, o správnej výchove detí a o detskej práci. Do pozornosti dáva autorka aj prienik technológií do detského priestoru (potenciálne ohrozenie rodinnej súdržnosti). Nemenej zaujímavou témou, ktorú čitateľovi približuje Elizabeth Patton, je zmena pracovného priestoru mužov a zmena role otca rodiny (od hospodárskej krízy po povojnové obdobie a od „poškodenia“ pocitu mužnosti pre neschopnosť uživiť rodinu, cez nedostatok mužov v domácnosti počas vojny až po „feminizáciu“ mužov). Tieto zmeny skúma aj v súvislosti s krízou maskulinity, ktorá sa objavila s príchodom industrializácie. Konštatuje, že práca vo verejnej sfére bola potvrdená ako prirodzený priestor mužov. Práca mužov sa preniesla aj do domácnosti, ale do pracovne, čím sa nenarušil ideál mužskosti a status otca ako profesionála. Skúmaním integrácie technológií, rodu, priestoru, reprezentácie práce v domácnosti, pracovnej etiky u detí atď. zistila Elizabeth Patton vzájomnú závislosť medzi súkromnou a verejnou sférou v sledovanom období vývoja kapitalizmu.

V tretej časti knihy, ktorej nosnou témou je zrodenie životného štýlu žiť a pracovať, skúma Elizabeth Patton prostredníctvom analýzy národných časopisov *Cosmopolitan*, *Playboy* a populárnych TV programov a filmov reprezentácie mestských domovov strednej a vyššej triedy ako priestorov pre prácu

a voľný čas. Autorka tiež hľadá súvislosti medzi druhou vlnou feminizmu a sexuálnou revolúciou v USA (cca 1958–1970). Časopis *Playboy* bol v 50. až 70. rokoch priebojníkom vytvárania nového vzoru mužskosti ako alternatívy k feminizovaným predmestiam a prenikaniu žien do verejného priestoru. Ponúkal životný štýl pre slobodného muža strednej triedy, ktorý spájal voľný čas (sexuálna sloboda, konzum) a profesionálnu prácu (kariéra v meste), v opozícii s bývaním na predmestí, ktoré symbolizovalo priestor reprodukcie. Na druhej strane časopis *Cosmopolitan*, uvažuje o meste ako o mieste pre slobodné ženy s prácou (kariéra, nezávislosť od muža) a sexuálnou slobodou, v protiklade so životom na predmestí (manželstvo). V 60.–70. rokoch 20. storočia nastávajú zmeny tradičných hodnôt v spoločnosti v oblasti rodu a sexuality (akceptácia predmanželského sexu, sexuálna sloboda u žien), reprodukcie (odklad rodičovstva) a individuálnej identity (sebarealizácia). Elizabeth Patton zaujal životný príbeh zakladateľa časopisu *Playboy*, Hugh Hefnera. Hefner vytvoril priestor, kde začlenil verejnú sféru výroby do súkromnej sféry (pracovať tam, kde žijete). Ideálna mestská domácnosť v 60. rokoch 20. storočia tak predstavuje priestor pre bezproblémový vzťah medzi prácou a voľným časom za pomoci moderných technológií. Autorka dáva do súvisu vývoj komunikačných a zábavných technológií, ako aj nárast spotrebiteľskej kultúry so vznikom znalostno-kultúrneho profesionála a ekonomiky v 70. rokoch 20. storočia. Elizabeth Patton uzatvára tému mestského bytu ako dôležitého miesta predstáv o konzume a dobrom živote, ako kľúčového miesta vyjednávania mužskosti, feminizmu, reprezentácie rasy a triedy vo vzťahu k technológiám a posúvania hranice medzi prácou a voľným časom. Reprezentácie mestskej domácnosti a prílev komunikačných technológií do domácnosti poukazovali na široké spoločenské zmeny v usporiadaní trhovej práce vo vzťahu k domácej sfére.

V poslednej časti knihy pojednáva Elizabeth Patton o úlohe neoliberalizmu pri formovaní pohľadu spoločnosti na vzťah medzi domovom a prácou. Ako poklad jej slúži analýza novín, televízie a propagačných materiálov PC spoločností. Autorka skúma zmeny na trhu práce spôsobené prechodom priemyselnej ekonomiky na informačnú ekonomiku (1972–1995). Hovorí o raste ekonomickej nerovnosti, o zmenách v štruktúre rodiny, o prechode na postindustriálne hospodárstvo a o nástupe počítačov do našich životov. Elizabeth Patton sleduje, ako sa udomácnili počítače v domácnostiach v 80. rokoch 20. storočia a ako sa prostredníctvom nich vyjednávali rodové aspekty priestoru. Autorka konštatuje, že na rozdiel od telefónu alebo televízie umožnil počítač obojsmerný vzťah medzi verejnou a súkromnou sférou. Predstavoval spojenie práce a voľného času, flexibilitu a prispel do verejnej diskusie o rovnováhe medzi pracovným a súkromným životom. Zamýšľala sa tiež, prečo sa v 80. rokoch 20. storočia rozmohli domáce kancelárie (ideológia o rovnováhe medzi rodinným a súkromným životom, meniac sa pracovná sila, ekonomické a politické

podmienky a zosúladienie s princípmi neoliberalizmu). Na prácu z domu a prístup k technológiám vplyva podľa autorky tiež trieda, rasa a pohlavie a s nimi spojené nerovné príležitosti. Autorka sa vo svojej analytickej práci dostáva na koniec 20. storočia, kde pojednáva o vznikajúcej ideológii *Nového otca*. Poslednou témou knihy je mestský profesionálny životný štýl. Skúma reprezentácie podkroví (stelesnenie pracovného života v domácej sfére) a proces gentifikácie v amerických mestách od 70. rokov 20. storočia. Byt starého mládenca je priestorom práce v netradičnom pracovnom čase, miestom integrácie práce a domova a udržiavania sociálnych vzťahov. Autorka prirovnáva život v priestoroch podkrovia ku starým viacúčelovým priestorom a sociálnym praktikám v predmodernej ekonomike, ktorej sa venovala na začiatku knihy.

V myšlienkach na záver Elizabeth Patton konštatuje, že profit z rovnováhy medzi pracovným a súkromným životom profesionálov strednej triedy je mýtus. Poukazuje na vykorisťovanie a trefne píše, že práca doma v obľúbenom tričku alebo pyžame je stále len práca.

Knihá *Easy Living, The Rise of the Home Office* obsahuje zaujímavý obrazový materiál (pôdorysy domov, reklamy), ktorý pomáha čitateľovi vizuálne si predstaviť dané historické obdobie. Uvedená monografia obsahuje tiež množstvo odkazov, ktoré odhaľujú jej teoretické rámcovanie a umožňujú čitateľovi pochopiť analyzované obdobie. Je zaujímavé, že sa autorke Elizabeth Patton podarilo text knihy rodovo vyvážiť a to aj napriek tomu, že v sledovanom historickom období dominovala vo verejnom priestore aj vo svete technológií mužská práca.

Hoci je text v knihe prehľadne členený a hlavné časti knihy sú zostavené chronologicky, v rámci kapitoly autorka prechádza do rôznych období storočia, čo môže čitateľa miasť. Autorka vo svojom texte opakuje tézy (napríklad o vedomostnej triede pojednáva tak v 3. ako aj v 4. časti knihy). Napriek tomu, že kniha pozostáva hlavne z analýzy populárnej kultúry, Elizabeth Patton v nej neodpovedá na otázku, do akej miery populárna kultúra formovala spoločnosť a do akej miery populárna kultúra reflektovala spoločnosť a jej vývoj v sledovanom období.

V každom prípade ide o veľmi zaujímavú, výnimočnú a čítavú publikáciu, ktorú využijú nielen odborníci, ktorí sa venujú téme rodu, rasy, triedy, priestoru a technológií v súvislosti s prácou a prelínaním verejnej a súkromnej sféry, ale bude zaujímavá aj pre laickú verejnosť (história vývoja práce doma, technologické novinky v 20. storočí, obrazová a textová reklama v 20. storočí a pod.).

Viera Poláková
Sociologický ústav SAV, v. v. i.